

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра філософії та політології**

**ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ
ЗАНЯТЬ**

**Обов'язкової освітньої компоненти
Актуальні проблеми релігієзнавства**

**для підготовки здобувачів
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**

Галузь знань	В Культура, мистецтво та гуманітарні науки
Спеціальність	В7 Релігієзнавство
Предметна спеціальність	—
Спеціалізація	—
Освітня програма	Релігієзнавство
Факультет	історії, права та публічного управління

Укладач: д.філос.н., професор, Соколовський Олег
Розглянуто та схвалено

На засіданні кафедри філософії та політології

Протокол від «» червня 2025 р. №

Завідувач кафедри _____ Наталія КОВТУН

УДК 2-1(075.8)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
протокол № 13 від 27.06.2025 р.*

Рецензенти:

Костянтин ВЕРГЕЛЕС – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова;

Андрій КОБЕТЯК – доктор політичних наук, доцент кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка

Вікторія МЕЛЬНИЧУК – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять з обов'язкової освітньої компоненти "Актуальні проблеми релігієзнавства" для здобувачів спеціальності В7 Релігієзнавство третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти / уклад. О. Соколовський. Житомир: Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2025. 32 с.

Видання підготовлене з метою надати методичну допомогу здобувачам спеціальності В7 Релігієзнавство у вивченні обов'язкової освітньої компоненти "Актуальні проблеми релігієзнавства". Методична розробка містить опис і структуру освітньої компоненти, плани семінарських занять, питання для обговорень і самоперевірки, завдання для самостійної роботи, список літератури для підготовки до занять, критерії оцінювання знань здобувачів.

© Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Опис освітньої компоненти.....	6
Інформаційний опис освітньої компоненти	7
Структура освітньої компоненти.....	11
Плани семінарських занять.....	12
Критерії для оцінювання знань здобувачів.....	24
Рекомендована література.....	30

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах глобалізації, інтенсифікації міжкультурних взаємодій та зростання значущості релігійного чинника у суспільно-політичних, культурних і цивілізаційних процесах, вивчення освітньої компоненти «Актуальні проблеми релігієзнавства» набуває особливої наукової та освітньої ваги. Дана навчальна дисципліна є фундаментальною у структурі фахової підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю В7 Релігієзнавство, оскільки сприяє формуванню системного бачення сучасної релігієзнавчої проблематики, поглиблює здатність до аналітичного та критичного мислення щодо трансформаційних процесів у сфері релігії. Актуальність вивчення курсу зумовлена динамічними змінами в релігійному середовищі, новими формами сакральності, зростанням міжрелігійної напруженості в окремих регіонах світу, посиленням ролі релігійного чинника у формуванні ідентичності та геополітичних стратегій. У цьому контексті освітня компонента забезпечує знання щодо новітніх дослідницьких парадигм, інтерпретацій релігійних феноменів та методологічних інновацій у межах сучасного релігієзнавства.

Метою вивчення освітньої компоненти є: засвоєння базових проблем, які стосуються змісту, парадигмальних установок та методів, особливостей функціонування та процесів інституціоналізації релігієзнавства. Встановлення тематики, методології та основоположних підходів, які мають стосунок до метатеорії релігієзнавства. Формування і систематизація знань щодо ролі інтернет-технологій у сучасному релігійному житті соціуму.

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є: ознайомити здобувачів зі змістом та формами основних концепцій світової релігієзнавчої думки. розкрити майбутнім фахівцям нові методологічні установки та новації світового релігієзнавства; оволодіння навичками аналізу різноманітних репрезентативних теоріях релігії та питаннях релігієзнавчого характеру, розкритих у творах найбільш відомих представників сучасного світового релігієзнавства; формування загальних уявлень про сутність релігійної комунікації, її змістовні та функціональні особливості; формування загальних уявлень про феномен кіберрелігії та його основні прояви; визначення особливостей репрезентації традиційних релігій та нових релігійних рухів у кіберпросторі; аналіз впливу віртуальної реальності на динаміку релігійності.

Запропоновані форми проведення занять та науковотворчі завдання спрямовані на формування у здобувачів критичного мислення, проведення об'єктивного аналізу та здатності до узагальнення матеріалу. Підготовлені завдання сприятимуть формуванню практичних умінь, що дозволять успішно застосовувати набуті знання у професійній діяльності та у сфері суспільно-політичної практики. Під час проведення семінарських занять запропоновано як традиційні так і інноваційні методи навчання, що сприятимуть розвитку мислення здобувачів вищої освіти, набуття ними комунікативних навичок та можливості розв'язувати практичні завдання на основі теоретичних знань.

Опис освітньої компоненти

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОНП рівень вищої освіти	Характеристика освітньої компоненти	
		денна/ вечірня форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4,5	03 Гуманітарні науки	Обов’язкова	
	031 Релігієзнавство		
Модулів –2	Релігієзнавство	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин - 135		1 - й	
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,5 самостійної роботи здобувача – 5,0	Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти	28 год.	-
		Практичні/Семінарські	
		24 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		83 год.	-
		Індивідуальна робота	
		-	-
		Вид контролю: екзамен	

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Модуль 1. Свобода буття релігії в суспільстві.

Тема 1. Специфіка науково-філософського та релігійно-богословського підходів до витлумачення релігії, її природи, структури та функцій.

Специфіка науково-філософського та релігійно-богословського підходів до витлумачення її природи, структури та функцій. Богословське релігієзнавство в його предметному змісті. Теологічний підхід до релігії (погляду «зсередини») як протиставлення філософському методу її розуміння (погляд «ззовні»). Філософський аналіз релігії. Наукові дослідження релігії. Головні функції релігії крізь призму різних підходів: компенсаційна, світоглядна, регулятивна, інтегруюча, комунікативна, культуро творча. Релігійні організації. Основні релігієзнавчі концепції та їх загальна характеристика. Буденна релігійна свідомість. Когнітивні, емоційні і вольові елементи релігійної свідомості. Традиційні способи передачі уявлень, образів думок, почуттів, ілюзій у релігії, її зв'язок з індивідом. Концептуальний рівень релігійної свідомості як систематизована сукупність понять, ідей, принципів, міркувань, аргументацій, концепцій, продукт професійної діяльності мислителів. Види релігійної свідомості в контексті об'єктивації: релігійні потреби і інтереси; цінності і ціннісні орієнтації; ідеали і цілі; установки; символічні посередники; норми; соціальні стереотипи; мотиви.

Тема 2. Світоглядно-методологічні засади та зміст основних релігієзнавчих теорій.

Світоглядно-методологічні засади та зміст основних релігієзнавчих теорій. Теорії релігії як основа наукового потенціалу релігієзнавства. Систематизація релігієзнавчих теорій за основним пояснювально-методологічним принципом. Взаємозв'язок і синтетичний потенціал основних типів релігієзнавчих теорій. Теолого-конфесійні тлумачення та їх філософський інструментарій. Філософсько-соціологічні концепції. Біологічні та психологічні теорії. Етнологічні основи пояснення релігії. Міфологічні концепції та їх філолого-лінгвістичний інструментарій. Методологічний потенціал основних теорій релігії та форми їх синтезу в контексті сучасної релігієзнавчої науки.

Тема 3. Вплив релігії на формування духовної і матеріальної культури людства.

Вплив релігії на формування духовної і матеріальної культури людства. Теологічні концепції релігії як складова духовної культури та її роль у розвитку цивілізації та загальнолюдських цінностей. Духовна культура в контексті наукового знання. Сфера духовного виробництва та механізми передачі нагромаджених суспільством різноманітних цінностей і традицій. Основні елементи системи духовної діяльності людей (релігії): релігійна свідомість, релігійні почуття, релігійний культ, релігійні організації. Поняття духовності та духовних цінностей. Релігія є ціннісною формою свідомості. Ієрархічна структура релігійних цінностей. Релігійно-моральні цінності. Релігійно-естетичні цінності. Поняття Бога як першооснови. Категорія любові в релігії. Необхідність Бога як вічної твердині, вічного життя, абсолютного блага і світла розуму. Задоволення найвищих духовних потреб індивідів в істині, добрі тощо.

Тема 4. Роль і місце релігії у структурі духовних і моральних цінностей.

Роль і місце релігії у структурі духовних і моральних цінностей. Зв'язок релігії та духовної культури. Релігія як культурний феномен. Функції релігії. Типи переконань (язичницький, релігійний, світський). Філософське поняття "духовне виробництво". Продукти духовного виробництва складають елементи духовної культури. Особливості духовної культури. Моральні цінності та моральні ідеали. Етичний персоналізм. Виникнення нових вірувань в сучасному світі.

Тема 5. Ідейно-ціннісний та морально-етичний потенціал релігії та наукового знання.

Ідейно-ціннісний та морально-етичний потенціал релігії та наукового знання. Релігія і наука як комплекс соціально-культурних прагнень. Чотири типи взаємодії науки і релігії: конфлікт (наука і релігія перебувають у протиріччі і несумісні одна з одною); незалежність (наука і релігія мають справу з різними областями пізнання); діалог (області пізнання перехрещуються і виникає необхідність усунення протиріч з окремих питань шляхом спростування); інтеграція (обидві області пізнання об'єднуються в цілісну систему міркувань). Моральна свідомість у контексті релігійного і безрелігійного світогляду. Зв'язок віри в Бога і доброчесності. Моральний вибір у контексті співвідношення наявного і сподіваного. Моральна гідність. Обґрунтування моральних цінностей в контексті релігій. Моральний потенціал безрелігійного світогляду (атеїзму). Смыслжиттєві основи позарелігійної людяності.

Модуль 2. Релігійна комунікація у сучасному глобалізованому світі.

Тема 6. Сутність релігійної комунікації у сучасному інформаційному суспільстві.

Сутність релігійної комунікації у сучасному інформаційному суспільстві. Вплив глобалізації на становлення та розвиток сучасного інформаційного суспільства. Рішення Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства. Сутність релігійної комунікації та її змістовні ознаки. Онтологічний, гносеологічний та аксіологічний аспекти релігійної комунікації. Вертикальний та горизонтальний рівні релігійних комунікацій. Функціональна спрямованість сучасних релігійних комунікацій. Використання ЗМІ у сучасних релігійних комунікаціях. Вплив процесів глобалізації на сучасні релігійні комунікації. Інтернет-революція як рушій глобалізаційних інформаційно-комунікаційних процесів сучасності. Інтернет-комунікація як можливість діалогу релігій і культур.

Тема 7. Феномен віртуальної реальності в контексті релігійної комунікації.

Феномен віртуальної реальності в контексті релігійної комунікації. Феномен віртуального як об'єкт філософського аналізу. Основні наукові підходи до визначення віртуальної реальності. Сутність віртуального у релігійній свідомості. Онтологічний, гносеологічний та психологічний виміри віртуального. Віртуальне як спосіб конструювання соціальної реальності релігійних спільнот. Маніпулятивний зміст віртуального у релігійних інтернет-комунікаціях. Механізми реалізації релігійних інтернет-комунікацій як невід'ємної складової соціально-комунікаційної системи суспільства. Функції релігійних інтернет-комунікацій у соціально-комунікаційній системі суспільства.

Тема 8. Релігійні інтернет-комунікації православних церков в Україні.

Релігійні інтернет-комунікації православних церков в Україні. Вплив глобалізаційних трансформацій сучасності на Всесвітнє православ'я. Роль комунікації у «Основах соціальної концепції УПЦ» та Декларації Помісного Собору УПЦ КП «Про духовне відродження українського суспільства в умовах глобалізації світу». Історичні засади запровадження Інтернет у місійно-пропагандистській діяльності Російської православної церкви. Мультимедійний Інтернет-портал «Православие.Ru»: його зміст та функціональна спрямованість. Структура православної мережі релігійних Інтернет-комунікацій. Сайти ПЦУ та УПЦ МП: загальноцерковні, єпархій, синодальних відділів, навчальних закладів, монастирів, парафій, братств, їх функціональна спрямованість. Індивідуальні сайти священиків: особливості змістовного наповнення. Особливості ідеологічного спрямування сайтів ПЦУ та УПЦ МП: порівняльна характеристика.

Тема 9. Релігійні інтернет-комунікації католицьких церков в Україні.

Релігійні інтернет-комунікації католицьких церков в Україні. Соціальна спрямованість у сучасній католицькій інтернет-комунікації. Основні документи католицької церкви про соціальну комунікацію. Про значення мас-медіа в душпастирській інструкції Папської Ради у справах соціальної комунікації «Communio et Progressio». Обґрунтування соціальної ролі мас-медіа у сучасному суспільстві. Оцінка ролі Інтернету у виступах папи Івана Павла II в посланні з нагоди Всесвітнього дня комунікації. Про роль Інтернету в Декреті «Етика в комунікації». Про роль використання новітніх інтернет-технологій у євангелізації в посланнях Папи Бенедикта XVI «Нові технології, нові стосунки», «Священик і душпастирство в цифровому світі: нові засоби масової інформації на служінні слова», «Соціальні мережі: портали істини і віри; нові простори для євангелізації» та в посланні Папи Франциска на 48-й Всесвітній день комунікації.

Тема 10. Релігійні Інтернет-комунікації протестантських церков в Україні.

Релігійні Інтернет-комунікації протестантських церков в Україні. Роль Інтернет-комунікацій у пропагандистських стратегіях сучасних протестантських церков Трактатування релігійної комунікації протестантським богослов'ям. Протестантські Інтернет-медіа України як комунікаційна система. Сегментація аудиторії протестантських інтернет-ЗМІ України. Типологічні особливості протестантських Інтернет-ресурсів України. Змістове наповнення сайтів протестантських церков в Україні Структура мережі протестантських релігійних Інтернет-комунікацій. Ідейне спрямування ресурсів лютеранських релігійних громад, євангельських християн-баптистів, християн віри євангельської, адвентистів сьомого дня. Протестантські освітні сайти: їх зміст та ідейне спрямування. Християнські місії у мережі Інтернет.

Тема 11. Використання релігійної інтернетпропаганди в сучасній інформаційній війні.

Використання релігійної інтернетпропаганди в сучасній інформаційній війні. Інформаційна війна як засіб маніпулювання суспільною свідомістю у епоху глобалізації Сутність інформаційної війни та її основні характеристики. Види інформаційних війн: інформаційно-пропагандистські, інформаційнопсихологічні та інформаційно-технічні війни, їх класифікаційні ознаки. Інформаційні системи як об'єкти впливу в інформаційних війнах сучасності. Інформаційні операції: їх зміст та класифікаційні особливості Релігійні витоки інформаційного протиборства в епоху ранніх цивілізацій. Становлення

інформаційних війн в контексті інформаційнокомунікаційних революцій (вербальної, паперової, технічної й телекомунікаційної). Інформаційна війна як засіб місійно-пропагандистської діяльності в історії християнської церкви. Стратегії інформаційних війн засобами Інтернет Роль релігійних конфліктів у політичних протистояннях сучасності. Релігійні конфлікти як один з основних чинників інформаційних війн. Релігійна ідентичність як ключовий фактор ведення інформаційних війн. Сутність мережних війн та їх ознаки. Стратегії та інструментарій сучасних мережних війн. Роль релігійного фактору у мережних війнах сучасності.

Тема 12. Феномен кіберрелігії та його основні прояви.

Феномен кіберрелігії та його основні прояви. Проблема інтерпретації кіберрелігії у сучасній науковій думці Історія становлення кіберрелігії. Інтернет-технології як основний фактор формування феномену кіберрелігії. Кіберпростір як основа для формування уявлень про надбуття. Онтологія та психологія кіберрелігії. Світоглядна система кіберрелігії. Дефініція та основні риси кіберрелігії. Конкретні прояви кіберрелігії: кібер-ритуали та богослужіння, онлайн-молитви, віртуальне паломництво. Віртуальні релігійні інститути: їх статус та особливості функціонування. Типологія релігій в кіберпросторі Об'єктивна, конфесійна, суб'єктивна та персональна типологізація релігійного дискурсу в кіберпросторі. Вплив місцевих та регіональних вірувань на особливості розвитку кіберрелігії. Демонологія кіберпростору. Магічні практики і марновірство. Містицизм та кібершаманізм. Трансформація релігійних уявлень в комп'ютерних іграх. Перспективи існування релігії в кіберпросторі.

Тема 13. Вплив віртуальної реальності на динаміку релігійності.

Вплив віртуальної реальності на динаміку релігійності. Релігійна комунікація і віртуальний простір Віртуальна реальність як феномен постмодерної епохи. Історія становлення концепту «віртуального» у релігієзнавчо-філософській думці. Віртуалізація традиційних та виникнення нових форм релігійного життя в режимі онлайн. Техномістичний та технофобський підходи у ставленні до віртуальної реальності серед дослідників релігії. Проблеми релігійно-комунікативного виміру віртуальної реальності: інтернет залежність, ігрова залежність, веб серфінг, тролінг, кібербулінг, формування мережевої ідентичності.

Структура освітньої компоненти

Назви тем	Кількість годин											
	Денна/ вечірня форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					У тому числі					
		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття	Всього	Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль 1. Свобода буття релігії в суспільстві.												
Тема 1. Специфіка науково-філософського та релігійно-богословського підходів до витлумачення релігії, її природи, структури та функцій.	12	2	2		8							
Тема 2. Світоглядно-методологічні засади та зміст основних релігієзнавчих теорій.	12	2	2		8							
Тема 3. Вплив релігії на формування духовної і матеріальної культури людства.	12	2	2		8							
Тема 4. Роль і місце релігії у структурі духовних і моральних цінностей.	12	2	2		8							
Тема 5. Ідейно-ціннісний та морально-етичний потенціал релігії та наукового знання.	12	2	2		8							
Разом за модулем 1	60	10	10		40		-	-	-	-	-	
Модуль 2. Релігійна комунікація у сучасному глобалізованому світі.												
Тема 6. Сутність релігійної комунікації у сучасному інформаційному суспільстві.	9	2	2		5							
Тема 7. Феномен віртуальної реальності в контексті релігійної комунікації.	9	2	2		5							

Тема 8. Релігійні інтернет-комунікації православних церков в Україні.	9	2	2		5							
Тема 9. Релігійні інтернет-комунікації католицьких церков в Україні.	9	2			7							
Тема 10. Релігійні Інтернет-комунікації протестантських церков в Україні.	9	2	2		5							
Тема 11. Використання релігійної інтернетпропаганди в сучасній інформаційній війні.	10	2	2		6							
Тема 12. Феномен кіберрелігії та його основні прояви.	11	4	2		5							
Тема 13. Вплив віртуальної реальності на динаміку релігійності.	9	2	2		5							
Разом за модулем 2	75	18	14		43		-	-	-	-	-	-
Усього годин	135	28	24		83		-	-	-	-	-	-

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з освітньої компоненти "Актуальні проблеми релігієзнавства"

Модуль 1. Свобода буття релігії в суспільстві.

Семінар 1. Специфіка науково-філософського та релігійно-богословського підходів до витлумачення релігії, її природи, структури та функцій.

Мета: формування у здобувачів наукового розуміння методологічної специфіки науково-філософського та релігійно-богословського підходів до інтерпретації релігії як складного соціокультурного, духовного й онтологічного феномену. Поглиблення знань про різні моделі витлумачення природи, структури та функцій релігії, розвиток аналітичного мислення, здатності до міждисциплінарної рефлексії та критичного порівняльного аналізу.

План

1. Онтологічне та гносеологічне підґрунтя філософського й богословського підходів до релігії.
2. Основні методологічні парадигми сучасного релігієзнавства.
3. Природа релігії у філософському дискурсі: раціоналістичні та екзистенційні інтерпретації.
4. Релігія як предмет богословського осмислення: одкровення, віра, Традиція.
5. Структурні компоненти релігії у філософському та богословському тлумаченні.
6. Дискусійні аспекти співвідношення раціонального й трансцендентного у розумінні релігії.

Основні поняття і категорії: релігія; філософія релігії; теологія; структура релігії; функції релігії; віра; одкровення; трансцендентне; сакральне; герменевтика; онтологія релігії; епістемологія; богословський дискурс; релігієзнавча методологія; раціональне й ірраціональне в релігії; секуляризація; сакральна комунікація.

Питання для обговорення/самостійної роботи:

1. У чому полягають основні відмінності між філософським і богословським підходами до релігії?
2. Які методи інтерпретації релігії переважають у сучасному релігієзнавстві?
3. Як співвідносяться категорії раціонального й трансцендентного у різних підходах до релігії?
4. Чи можливий інтегративний підхід до осмислення релігії, який поєднує філософські та богословські засади?
5. Як варіюється тлумачення функцій релігії у філософському, соціологічному та богословському підходах?
6. Чи змінюється природа релігії в умовах секуляризації? Як різні підходи це пояснюють?

Література:

1. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.

2. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.

3. Павленко П. Ю. Від небесного до земного: зміна євангельських парадигм у сучасному християнстві. Монографія. Київ: Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2024. 143с.

4. Релігієзнавча думка України другого тисячоліття. За ред.. В.Климова і А.Колодного. 1-ша книга двохтомника "Релігієзнавство України". К., 2013. 438 с.

5. Релігія і війна: сучасний український контекст. Колективна монографія. За заг. ред. Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с.

6. Україна і Ватикан: до і після Другого Ватиканського собору. За ред. П. Яроцького і Л. Филипович. К., 2013. 504 с.

7. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.

8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том перший. Київ: Інтерсервіс, 2022. 820 с.

9. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том другий. Київ: Інтерсервіс, 2023. 856 с.

10. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. 812 с.

11. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.

12. Філософія релігії в Україні. За ред. О.Горкуші і А.Колодного. Науковий збірник. К., 2013. 330 с.

Семінар 2. Світоглядно-методологічні засади та зміст основних релігієзнавчих теорій.

Мета: поглиблене осмислення здобувачами світоглядних передумов і методологічних засад основних теоретичних підходів до вивчення релігії. Семінар покликаний розвинути здатність до аналітичного, критичного та порівняльного аналізу релігієзнавчих теорій у їхньому історичному розвитку й сучасному контексті, виявити онтологічні, гносеологічні та аксіологічні засновки, на яких ґрунтується розмаїття інтерпретацій релігійного феномена. Особливу увагу приділено методологічному плюралізму, міждисциплінарному синтезу, а також їх евристичному потенціалу для дослідницької діяльності в релігієзнавстві.

План

1. Світогляд як передумова формування релігієзнавчих концепцій.
2. Основні типи релігієзнавчих теорій: натуралістичні, психологічні, соціологічні, феноменологічні.
3. Еволюція методологій у релігієзнавстві: від позитивізму до постструктуралізму.
4. Інтерпретація релігії у герменевтичному та феноменологічному дискурсах.
5. Методологічний плюралізм: можливості й обмеження для сучасного релігієзнавства.

Основні поняття і категорії: Релігієзнавчі теорії; світоглядні засади; методологія релігієзнавства; натуралізм; психологізм; соціологія релігії; феноменологія релігії; герменевтика; критична теорія; постструктуралізм; епістемологія релігієзнавства; інтердисциплінарність; методологічний плюралізм; типологія релігії.

Питання для обговорення/самостійної роботи:

1. Які світоглядні передумови визначають методологічні орієнтації основних релігієзнавчих теорій?
2. У чому полягають сутнісні відмінності між натуралістичним, феноменологічним та соціологічним підходами до аналізу релігії?
3. Які етапи становлення пройшла релігієзнавча методологія у XX–XXI століттях?
4. Наскільки релевантним є використання герменевтичного підходу до вивчення сучасних релігійних процесів?
5. Чи забезпечує методологічний плюралізм адекватне відображення складності релігійного феномена?
6. Як поєднання релігієзнавства з філософією, культурологією, соціологією й антропологією впливає на зміст і евристичну цінність сучасних релігієзнавчих досліджень?

Література:

1. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.
2. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.
3. Павленко П. Ю. Від небесного до земного: зміна євангельських парадигм у сучасному християнстві. Монографія. Київ: Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2024. 143с.
4. Релігієзнавча думка України другого тисячоліття. За ред.. В.Климова і А.Колодного. 1-ша книга двохтомника "Релігієзнавство України". К., 2013. 438 с.
5. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.
6. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том перший. Київ: Інтерсервіс, 2022. 820 с.
7. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том другий. Київ: Інтерсервіс, 2023. 856 с.
8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. 812 с.
9. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.
10. Філософія релігії в Україні. За ред. О.Горкуші і А.Колодного. Науковий збірник. К., 2013. 330 с.

Семінар 3. Вплив релігії на формування духовної і матеріальної культури людства.

Мета: осмислення релігії як одного з базових чинників формування культурної цілісності людських цивілізацій, зокрема через її вплив на становлення духовних орієнтацій,

моральних норм, систем цінностей, символічного мислення, а також на розвиток матеріальних форм культури. Семінар покликаний розвинути у здобувачів здатність до міждисциплінарного аналізу взаємозв'язку релігії та культури, сприяти розумінню історико-культурної ролі релігійних традицій у творенні архітектури, мистецтва, науки, права, освіти та соціальних інституцій.

План

1. Релігія як засадничий чинник культуротворення: концептуальні підходи.
2. Духовна культура та релігія: взаємовпливи у сфері моралі, освіти, мистецтва.
3. Релігійна символіка, міфологія й ритуал як основи культурного коду суспільства.
4. Матеріальні вияви релігії: сакральна архітектура, храмове мистецтво, предметний світ культу.
5. Релігія у сучасному культурному контексті: трансформації, діалог традицій і виклики секуляризації.

Основні поняття і категорії: Релігія; культура; духовна культура; матеріальна культура; сакральне мистецтво; архітектура; мораль; цінності; культурна традиція; символіка; ритуал; сакралізація; секуляризація; культурна спадщина; релігійний дискурс; цивілізація; діалог культур.

Питання для обговорення / самостійної роботи:

1. У чому полягає культуротворчий потенціал релігії?
2. Які форми духовної культури найтісніше пов'язані з релігійною традицією?
3. Як релігійна символіка формує світоглядні орієнтири суспільства?
4. У який спосіб релігія вплинула на становлення матеріальної культури в різні історичні епохи?
5. Які сфери культури зазнають трансформацій під впливом процесів секуляризації?
6. Чи можливий повноцінний культурний розвиток без участі релігійного чинника в сучасному суспільстві?

Література:

1. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.
2. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.
3. Павленко П. Ю. Від небесного до земного: зміна євангельських парадигм у сучасному християнстві. Монографія. Київ: Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2024. 143с.
4. Релігієзнавча думка України другого тисячоліття. За ред.. В.Климова і А.Колодного. 1-ша книга двохтомника "Релігієзнавство України". К., 2013. 438 с.
5. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.
6. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том перший. Київ: Інтерсервіс, 2022. 820 с.

7. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том другий. Київ: Інтерсервіс, 2023. 856 с.

8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. 812 с.

9. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.

10. Філософія релігії в Україні. За ред. О.Горкуші і А.Колодного. Науковий збірник. К., 2013. 330 с.

Семінар 4. Роль і місце релігії у структурі духовних і моральних цінностей.

Мета: формування цілісного уявлення про релігію як фундаментальне джерело системи духовних і моральних цінностей, що визначають світогляд, етичну орієнтацію, соціальну поведінку та культурну ідентичність особи і суспільства. Семінар спрямований на дослідження релігійного виміру ціннісного світогляду людства в історичному та сучасному контекстах, осмислення універсальних і специфічних моральних норм, укорінених у релігійних традиціях.

План

1. Поняття духовних і моральних цінностей: філософсько-релігієзнавчий контекст.
2. Релігія як джерело нормативного етичного світогляду.
3. Вплив релігійних традицій на формування моральних кодексів та етичних систем.
4. Релігія і проблема добра та зла: богословське та філософське осмислення.
5. Релігійна етика в умовах секуляризації та плюралізму цінностей.

Основні поняття і категорії: Релігія; мораль; духовність; цінності; релігійна етика; добро; зло; моральний кодекс; релігійна традиція; трансцендентне; совість; обов'язок; доброчесність; сакралізація моралі; секуляризація; моральна норма; етична свідомість.

Питання для обговорення / самостійної роботи:

1. Яким чином релігія впливає на формування уявлень про добро, зло, справедливість і обов'язок?
2. У чому полягає відмінність між релігійним і секулярним розумінням моральних цінностей?
3. Як релігійні традиції впливають на консолідацію суспільної моралі?
4. Чи зберігає релігія моральний авторитет у сучасному плюралістичному суспільстві?
5. Які моральні категорії, сформовані в межах релігії, мають універсальний характер?
6. У який спосіб відбувається секуляризація духовних цінностей, і яка роль релігії в цьому процесі?

Література:

1. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.

2. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.

3. Павленко П. Ю. Від небесного до земного: зміна євангельських парадигм у сучасному християнстві. Монографія. Київ: Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2024. 143с.

4. Релігієзнавча думка України другого тисячоліття. За ред.. В.Климова і А.Колодного. 1-ша книга двохтомника "Релігієзнавство України". К., 2013. 438 с.

5. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.

6. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том перший. Київ: Інтерсервіс, 2022. 820 с.

7. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том другий. Київ: Інтерсервіс, 2023. 856 с.

8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. 812 с.

9. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.

10. Філософія релігії в Україні. За ред. О.Горкуші і А.Колодного. Науковий збірник. К., 2013. 330 с.

Семінар 5. Ідейно-ціннісний та морально-етичний потенціал релігії та наукового знання.

Мета: поглиблене осмислення ідейно-ціннісного й морально-етичного потенціалу релігії та наукового знання як двох провідних форм духовного освоєння дійсності. Семінар спрямований на дослідження спільних і відмінних засад ціннісної орієнтації релігійного та наукового світоглядів, аналіз їхньої ролі у формуванні етичних норм, суспільних ідеалів та світоглядних установок.

План

1. Порівняльний аналіз ціннісної природи релігії та наукового знання.
2. Джерела морально-етичних норм у релігійному та науковому дискурсах.
3. Поняття істини, добра і відповідальності в релігійному та науковому контекстах.
4. Проблема духовного сенсу й морального обґрунтування знання.
5. Діалог науки й релігії як шлях до інтеграції ідейно-ціннісного потенціалу.

Основні поняття і категорії: релігія; наука; мораль; етика; цінності; духовність; знання; відповідальність; науковий світогляд; релігійна свідомість; гуманізм; моральна автономія; моральний імператив; антропоцентризм; трансцендентне; морально-етичне обґрунтування.

Питання для обговорення / самостійної роботи

1. У чому полягають подібності та відмінності у ціннісних орієнтаціях релігії та науки?
2. Як формуються моральні норми у релігійному досвіді та науковій практиці?
3. Чи здатне наукове знання нести моральну відповідальність без релігійного або філософського підґрунтя?
4. Яким чином релігійний і науковий дискурси впливають на формування духовних сенсів у сучасному суспільстві?

5. Чи можливий гармонійний синтез морального ресурсу релігії та когнітивного потенціалу науки?
6. Які моральні дилеми виникають на перетині науки й релігії у XXI столітті?

Література:

1. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.
2. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.
3. Павленко П. Ю. Від небесного до земного: зміна євангельських парадигм у сучасному християнстві. Монографія. Київ: Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2024. 143с.
4. Релігієзнавча думка України другого тисячоліття. За ред.. В.Климова і А.Колодного. 1-ша книга двохтомника "Релігієзнавство України". К., 2013. 438 с.
5. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.
6. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том перший. Київ: Інтерсервіс, 2022. 820 с.
7. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том другий. Київ: Інтерсервіс, 2023. 856 с.
8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. 812 с.
9. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.
10. Філософія релігії в Україні. За ред. О.Горкуші і А.Колодного. Науковий збірник. К., 2013. 330 с.

Модуль 2. Релігійна комунікація у сучасному глобалізованому світі.

Семінар 6. Сутність релігійної комунікації у сучасному інформаційному суспільстві.

Мета: комплексне осмислення феномену релігійної комунікації в умовах інформаційного суспільства, в якому трансформація каналів, форматів і змістів передавання релігійних смислів суттєво змінює традиційні парадигми взаємодії між суб'єктами релігійного дискурсу. Семінар передбачає аналіз релігійної комунікації як системи знаково-символічної передачі сакральних знань, духовних цінностей, релігійного досвіду та ідентичності в медіасфері. Окрема увага приділяється впливу цифрових технологій, соціальних мереж і віртуального простору на способи функціонування релігійних традицій, трансляцію авторитету та легітимність релігійних меседжів. Релігійна комунікація розглядається як важливий чинник культурної взаємодії, публічної релігійності та глобального міжрелігійного діалогу.

План

1. Теоретичні основи релігійної комунікації: поняття, структура, функції.
2. Релігійна комунікація як трансляція смислів і сакрального досвіду.
3. Особливості релігійного дискурсу в інформаційну добу.
4. Цифрова релігія: віртуалізація релігійної присутності та нові канали комунікації.
5. Релігія і соціальні медіа: виклики автентичності, авторитету та інституційності.

Основні поняття і категорії: релігійна комунікація; сакральне повідомлення; релігійний дискурс; інформаційне суспільство; цифрова релігія; віртуальна релігійність; медіація сакрального; символ; меседж; релігійна ідентичність; цифрова теологія; авторитет; комунікативна стратегія; мережеве християнство; комунікативна практика віри.

Питання для обговорення / самостійної роботи

1. У чому полягає специфіка релігійної комунікації порівняно з іншими формами соціальної комунікації?
2. Як трансформуються механізми передавання сакрального знання в умовах цифровізації?
3. Які релігійні традиції найбільш активно адаптуються до нових інформаційних технологій, і чому?
4. Чи змінюється природа релігійного авторитету в епоху соціальних мереж?
5. Які переваги й ризики несе собою віртуалізація релігійного досвіду?
6. Яким є потенціал релігійної комунікації для подолання соціокультурної фрагментації в глобалізованому світі?

Література:

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років: монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. 379 с.
2. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.
3. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.
4. Козиряцька С. А. Мережеві християнські видання українського медіапростору: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2017. 192 с.
5. Петрушкевич М. С. Релігійні комунікації: християнський контекст: монографія; Видавництво національного університету "Острозька академія". Острог: 2011. 228 с.
6. Релігія і війна: сучасний український контекст. Колективна монографія. За заг. ред. Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с.
7. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.
8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.
9. Шевченко В.В. Православ'я в Україні і цивілізаційні виклики: історія і сучасність. К., 2013. 639 с.

Семінар 7. Феномен віртуальної реальності в контексті релігійної комунікації.

Мета: науково-теоретичне осмислення феномену віртуальної реальності як нового простору релігійної комунікації, що формується в умовах інформаційного суспільства та цифрової трансформації духовних практик. Семінар спрямований на аналіз того, як цифрові середовища змінюють традиційні форми релігійного досвіду, способи комунікації віруючих, символічне представлення сакрального та легітимацію релігійної ідентичності. Особлива увага приділяється концептуальному осмисленню поняття «віртуальна релігія», новим типам медіатизованого релігійного дискурсу, динаміці ритуальної практики у віртуальних просторах, а також етичним і онтологічним викликам цифровізації сакрального.

План

1. Поняття віртуальної реальності: філософсько-культурологічні аспекти.
2. Цифрова трансформація релігії: від фізичної присутності до віртуальної взаємодії.
3. Релігійна комунікація у віртуальному середовищі: форми, функції, ризики.
4. Онлайн-ритуал і сакральний простір: теологічні та релігієзнавчі проблеми.
5. Ідентичність, авторитет і автентичність у віртуальній релігійності.
6. Перспективи та межі існування релігії у віртуальному світі.

Основні поняття і категорії: віртуальна реальність; цифрова релігія; релігійна комунікація; віртуальний ритуал; онлайн-літургія; медіатизація віри; цифрове богослов'я; мережеві релігії; кіберпростір; сакральне у цифрову епоху; віртуальна спільнота; інтернет-віра; релігійна ідентичність; цифрова трансценденція.

Питання для обговорення / самостійної роботи

1. У чому полягає онтологічна відмінність між фізичним та віртуальним релігійним досвідом?
2. Як змінюється природа релігійної комунікації в умовах цифрової реальності?
3. Чи можлива справжня участь у сакральному акті через віртуальне середовище?
4. Які аспекти релігійного життя можуть бути віртуалізовані без втрати автентичності?
5. Як віртуальна реальність впливає на традиційні уявлення про релігійну спільноту та авторитет?
6. Які етичні та богословські виклики постають перед релігійними інституціями в цифрову епоху?

Література:

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років: монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. 379 с.
2. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.
3. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.
4. Козиряцька С. А. Мережеві християнські видання українського медіапростору: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2017. 192 с.
5. Петрушкевич М. С. Релігійні комунікації: християнський контекст: монографія; Видавництво національного університету "Острозька академія". Острог: 2011. 228 с.
6. Релігія і війна: сучасний український контекст. Колективна монографія. За заг. ред. Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с.

7. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.

8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.

9. Шевченко В.В. Православ'я в Україні і цивілізаційні виклики: історія і сучасність. К., 2013. 639 с.

Семінар 8. Релігійні інтернет-комунікації православних церков в Україні.

Мета: наукове осмислення феномену інтернет-комунікацій у православному середовищі України як складника сучасної релігійної комунікації в умовах цифрової трансформації суспільства. Семінар має на меті проаналізувати, як православні церкви в Україні використовують цифрові платформи для поширення віровчення, підтримки духовного життя, формування публічного релігійного дискурсу та конструювання релігійної ідентичності. Розгляд специфіки комунікативних стратегій, типів контенту, аудиторних орієнтацій та впливу медіатизації на релігійний авторитет і легітимність.

План

1. Теоретико-методологічні засади дослідження релігійних інтернет-комунікацій.
2. Особливості цифрової присутності православних церков в Україні: структури, канали, аудиторії.
3. Тематичні пріоритети та жанрове різноманіття релігійного контенту у православному сегменті.
4. Феномен онлайн-проповіді, катехизації та богослужіння в цифровому просторі.
5. Проблеми автентичності, авторитету й сакральності в цифровому релігійному дискурсі.
6. Порівняльний аналіз інтернет-стратегій православних конфесій.

Основні поняття і категорії: інтернет-комунікація; православ'я; цифрова релігія; православні церкви України; релігійні медіа; цифрове богослов'я; онлайн-проповідь; релігійний контент; публічна теологія; віртуальна парафія; сакральне в медіапросторі; церковна легітимація; релігійна ідентичність; соціальні мережі; церковна комунікаційна стратегія.

Питання для обговорення / самостійної роботи

1. Які цілі реалізують православні церкви України через інтернет-комунікації?
2. Як трансформується традиційна модель пастирської комунікації в умовах цифрового середовища?
3. У чому полягає специфіка контентної політики різних православних юрисдикцій в Україні?
4. Чи можлива онлайн-спільнота як форма парафіяльної взаємодії в православному контексті?
5. Які етичні та догматичні виклики постають у зв'язку з цифровізацією сакрального простору?
6. Як впливає цифрова комунікація на церковну ідентичність, авторитет та релігійний авторитет?

Література:

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років: монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. 379 с.
2. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.
3. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.
4. Козиряцька С. А. Мережеві християнські видання українського медіапростору: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2017. 192 с.
5. Петрушкевич М. С. Релігійні комунікації: християнський контекст: монографія; Видавництво національного університету "Острозька академія". Острог: 2011. 228 с.
6. Релігія і війна: сучасний український контекст. Колективна монографія. За заг. ред. Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с.
7. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.
8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.
9. Шевченко В.В. Православ'я в Україні і цивілізаційні виклики: історія і сучасність. К., 2013. 639 с.

Семінар 9. Релігійні Інтернет-комунікації протестантських церков в Україні.

Мета: ґрунтовне осмислення феномену інтернет-комунікацій у протестантських церквах України як важливого інструменту сучасного релігійного дискурсу, духовної трансляції, ідентифікації спільнот і місіонерської діяльності. У межах семінару розглядається цифрове середовище як простір, у якому протестантські конфесії реалізують богослужбову, навчальну, євангелізаційну та соціальну функції. Особливу увагу приділено аналізу стратегій релігійного медіаконтенту, форм комунікаційної взаємодії з аудиторією, трансформації пастирської присутності, а також впливу цифрових технологій на формування нових форм релігійної ідентичності та мобілізації вірян.

План

1. Особливості протестантської присутності в українському інтернет-просторі: загальні тенденції.
2. Тематичні, жанрові та аудиторні аспекти онлайн-комунікації протестантських церков.
3. Цифрова євангелізація та релігійна освіта в протестантських онлайн-платформах.
4. Проблема авторитету, автентичності та легітимації у віртуальному протестантському дискурсі.
5. Порівняльний аналіз цифрових стратегій основних протестантських організацій в Україні.

Основні поняття і категорії: інтернет-комунікація; протестантизм; цифрова релігія; протестантські церкви України; релігійні медіа; онлайн-служіння; цифрова євангелізація;

релігійна освіта; веб-пастирство; християнський контент; віртуальна громада; релігійна мобілізація; цифрова теологія; релігійна ідентичність; місіонерство в цифрову добу.

Питання для обговорення / самостійної роботи

1. У чому полягає специфіка релігійної інтернет-комунікації протестантських церков порівняно з традиційними конфесіями?
2. Які функції виконує цифрова платформа у протестантському релігійному середовищі?
3. Як протестантські церкви адаптують свою місіонерську та навчальну діяльність до вимог цифрової культури?
4. Наскільки ефективною є онлайн-євангелізація в контексті релігійної конкуренції та секуляризації?
5. Які риси характеризують віртуальну протестантську громаду і як вона впливає на традиційне церковне членство?
6. Як цифрові технології змінюють уявлення про релігійний авторитет, пастирство та духовне наставництво в протестантських колах?

Література:

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років: монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. 379 с.
2. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.
3. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.
4. Козиряцька С. А. Мережеві християнські видання українського медіапростору: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2017. 192 с.
5. Петрушкевич М. С. Релігійні комунікації: християнський контекст: монографія; Видавництво національного університету "Острозька академія". Острог: 2011. 228 с.
6. Релігія і війна: сучасний український контекст. Колективна монографія. За заг. ред. Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с.
7. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.
8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.
9. Шевченко В.В. Православ'я в Україні і цивілізаційні виклики: історія і сучасність. К., 2013. 639 с.

Семінар 10. Використання релігійної інтернетпропаганди в сучасній інформаційній війні.

Мета: осмислення феномену релігійної інтернет-пропаганди як інструменту ідеологічного впливу та маніпуляції у межах сучасних інформаційних воєн. Семінар спрямований на критичний аналіз того, як релігійна риторика, символіка та авторитет сакрального використовуються у цифровому просторі для політичної мобілізації,

делегітимації опонентів, формування суспільних наративів і конструювання "ворожого образу". Особлива увага приділяється виявленню механізмів, стратегій і каналів поширення релігійної пропаганди в онлайн-середовищі, а також етичним, богословським і релігійнознавчим аспектам її легітимації. Розгляд деструктивного потенціалу релігійної мови в умовах гібридного конфлікту, зокрема у контексті російсько-української війни.

План

1. Теоретичні засади дослідження релігійної інтернет-пропаганди: міждисциплінарний підхід.
2. Релігія як ресурс ідеологічного впливу в умовах інформаційного протистояння.
3. Мовні, візуальні та символічні стратегії релігійної пропаганди в цифровому просторі.
4. Роль релігійних акторів у формуванні наративів війни, «сакралізації» насильства та апеляції до «священної боротьби».
5. Типологія релігійної пропаганди в контексті сучасних конфліктів.
6. Етичні, соціальні та духовні виклики поширення релігійної пропаганди в інтернеті.

Основні поняття і категорії: релігійна пропаганда; інтернет-комунікація; інформаційна війна; релігійний дискурс; сакралізація війни; цифрова маніпуляція; духовна легітимація; релігійний наратив; богослов'я конфлікту; гібридна війна; деструктивна комунікація; релігійна ідеологія; медіавплив; кіберпростір; релігійна риторика.

Питання для обговорення / самостійної роботи

1. У чому полягає специфіка релігійної інтернет-пропаганди порівняно з іншими видами інформаційного впливу?
2. Як релігійна риторика використовується для виправдання насильства в умовах війни?
3. Які елементи релігійного дискурсу найбільш часто експлуатуються в інформаційній пропаганді?
4. Які соціальні групи найвразливіші до релігійної маніпуляції через інтернет?
5. Які етичні ризики та наслідки має поширення псевдодуховних ідеологем у цифровому середовищі?
6. Яким чином релігійнознавство може сприяти деміфологізації релігійної пропаганди в умовах російсько-української війни?

Література:

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років: монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. 379 с.
2. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.
3. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігійнознавчі аспекти. К., 2013. 640 с.
4. Козиряцька С. А. Мережеві християнські видання українського медіапростору: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2017. 192 с.
5. Петрушкевич М. С. Релігійні комунікації: християнський контекст: монографія; Видавництво національного університету "Острозька академія". Острог: 2011. 228 с.

6. Релігія і війна: сучасний український контекст. Колективна монографія. За заг. ред. Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с.

7. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.

8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.

9. Шевченко В.В. Православ'я в Україні і цивілізаційні виклики: історія і сучасність. К., 2013. 639 с.

Семінар 11. Феномен кіберрелігії та його основні прояви.

Мета: науково-теоретичне осмислення феномену кіберрелігії як форми релігійності, що виникає в умовах цифрової епохи та глобальної мережевої взаємодії. У межах семінару передбачено аналіз ключових характеристик кіберрелігії як специфічного різновиду релігійного досвіду, що поєднує елементи традиційної віри, новітніх технологій і культури інтернет-комунікації. Розкрити типологію кіберрелігійних явищ, з'ясувати форми функціонування віртуальних релігійних спільнот, практик і символів, а також розглянути вплив кіберрелігії на релігійну ідентичність, авторитет, ритуальність і сакральність.

План

1. Поняття кіберрелігії: генеза, дефініції та концептуальні рамки.
2. Основні форми прояву кіберрелігії: онлайн-культи, віртуальні ритуали, цифрові святині.
3. Віртуальні релігійні спільноти: типологія, комунікаційні практики, способи взаємодії.
4. Медіатизація сакрального та трансформація релігійної ідентичності в умовах цифровізації.
5. Співвідношення кіберрелігії та традиційних релігій: філософсько-богословські та релігієзнавчі аспекти.

Основні поняття і категорії: кіберрелігія; цифрова релігійність; онлайн-культ; віртуальні релігійні спільноти; інтернет-віра; віртуальний ритуал; цифрове сакральне; медіарелігія; постсекулярність; цифрова теологія; технологізація віри; кіберпростір; релігійна ідентичність; гібридна релігійність.

Питання для обговорення / самостійної роботи

1. Які чинники сприяли виникненню та поширенню кіберрелігії в сучасному суспільстві?
2. У чому полягає відмінність між кіберрелігією та медіатизованими формами традиційної релігії?
3. Які типи релігійної поведінки виникають у цифровому середовищі, й наскільки вони можуть вважатися автентичними?
4. Чи може кіберрелігія створювати повноцінну релігійну ідентичність та підтримувати духовну спільноту?

5. Які філософські та богословські проблеми постають у зв'язку з віртуалізацією сакрального?

6. Як релігієзнавство може осмислити кіберрелігію як феномен трансформації духовного у постмодерному та постсекулярному контекстах?

Література:

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років: монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. 379 с.

2. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.

3. Климів В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.

4. Козиряцька С. А. Мережеві християнські видання українського медіапростору: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2017. 192 с.

5. Петрушкевич М. С. Релігійні комунікації: християнський контекст: монографія; Видавництво національного університету "Острозька академія". Острог: 2011. 228 с.

6. Релігія і війна: сучасний український контекст. Колективна монографія. За заг. ред. Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с.

7. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.

8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.

9. Шевченко В.В. Православ'я в Україні і цивілізаційні виклики: історія і сучасність. К., 2013. 639 с.

Семінар 12. Вплив віртуальної реальності на динаміку релігійності.

Мета: формування комплексного уявлення про віртуальну реальність як фактор трансформації сучасної релігійності, зокрема її форм, функцій, практик, каналів комунікації та соціокультурного статусу. Семінар спрямований на аналітичне вивчення того, як цифрові середовища змінюють динаміку релігійного досвіду від інституційної приналежності до індивідуального вибору духовної практики. Особливу увагу приділено таким феноменам, як індивідуалізація віри, гібридизація релігійної ідентичності, віртуалізація ритуалу та зміщення центрів сакрального авторитету.

План

1. Теоретичні підходи до аналізу релігійності у віртуальному просторі.
2. Моделі впливу віртуальної реальності на релігійний досвід і релігійну участь.
3. Індивідуалізація та фрагментація віри в цифрову епоху: виклики традиційним формам релігійності.
4. Трансформація ритуалу та культу в умовах віртуалізації.
5. Віртуальні релігійні спільноти: нові форми солідарності та ідентичності.
6. Потенціал і ризики цифрового середовища для розвитку посттрадиційної релігійності.

Основні поняття і категорії: віртуальна реальність; релігійність; цифрова релігія; онлайн-ритуал; релігійна ідентичність; індивідуалізація віри; посттрадиційна релігійність; цифрова духовність; кіберпростір; релігійна комунікація; трансформація культу; динаміка вірувань; медіатизація сакрального.

Питання для обговорення / самостійної роботи

1. Яким чином віртуальна реальність впливає на інституційні форми релігійності?
2. Чи змінюється зміст релігійної віри в умовах цифрового середовища?
3. У чому полягає відмінність між традиційним і віртуалізованим релігійним досвідом?
4. Які переваги та ризики несе за собою віртуальна релігійність для релігійних інституцій і вірян?
5. Чи сприяє цифрове середовище збереженню чи розмиттю релігійної автентичності?
6. Які соціокультурні наслідки має гібридизація релігійності у віртуальній реальності?

Література:

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років: монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. 379 с.
2. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.
3. Климов В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.
4. Козиляцька С. А. Мережеві християнські видання українського медіапростору: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2017. 192 с.
5. Петрушкевич М. С. Релігійні комунікації: християнський контекст: монографія; Видавництво національного університету "Острозька академія". Острог: 2011. 228 с.
6. Релігія і війна: сучасний український контекст. Колективна монографія. За заг. ред. Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с.
7. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.
8. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.
9. Шевченко В.В. Православ'я в Україні і цивілізаційні виклики: історія і сучасність. К., 2013. 639 с.

Оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою» https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами навчальних робіт проводиться за поточним, модульним та підсумковим контролюми.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка за університетською шкалою		Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	
Екзамен	Залік		Оцінка	Пояснення
Відмінно	Зараховано	90-100	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
Добре		82-89	B	вище середнього рівня з кількома помилками
		74-81	C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
Задовільно		64-73	D	непогано, але зі значною кількістю недоліків
		60-63	E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
Незадовільно	Незараховано	35-59	FX	з можливістю повторного складання
		1-34	F	з обов'язковим повторним курсом

Підсумкова оцінка з вивчених модулів за навчальний рік (ПОМ) розраховується:

№ модулю	M _{%n} (відсоткове значення модулю навчальної компоненти)
Модуль 1	M _{%1} = 50 %
Модуль 2	M _{%2} = 50 %
Сума	100

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є екзамен, то здобувачі вищої освіти в яких підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) за семестр становить 60 і більше балів, мають право не складати екзамен. У такому разі підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) = Екзаменаційній оцінці (ЕО) = Підсумковій оцінці (ПО).

$$ПОМ = ЕО = ПО$$

У випадку складання екзамену підсумкова оцінка (ПО) визначається як середнє арифметичне балів підсумкової оцінки з вивчених модулів (ПОМ) та екзаменаційної оцінки (ЕО).

$$ПО = (ПОМ + ЕО) / 2$$

Рекомендована література

Основна:

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років: монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. 379 с.
2. Георелігійні процеси і конфесійні трансформації в Україні: колективна монографія / За заг. ред. О.Сагана. К.: Світ Знань, 2023. 318 с.
3. Климів В. В. Скептицизм та інакодумання як інтелектуальний поступ: релігієзнавчі аспекти. К., 2013. 640 с.
4. Козиряцька С. А. Мережеві християнські видання українського медіапростору: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2017. 192 с.
5. Колодний А. Українське релігієзнавство в його історії, особистих і спільнотних виявах. Монографія. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 182 с.
6. Павленко П. Ю. Від небесного до земного: зміна євангельських парадигм у сучасному християнстві. Монографія. Київ: Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2024. 143с.
7. Петрушкевич М. С. Релігійні комунікації: християнський контекст: монографія; Видавництво національного університету "Острозька академія". Острог: 2011. 228 с.
8. Релігієзнавча думка України другого тисячоліття. За ред.. В.Климова і А.Колодного.1-ша книга двохтомника "Релігієзнавство України". К., 2013. 438 с.
9. Релігійний чинник у процесах націє- та державотворення: досвід сучасної України: Монографія. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. 272 с.
10. Релігія і війна: сучасний український контекст. Колективна монографія. За заг. ред. Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с.
11. Україна і Ватикан: до і після Другого Ватиканського собору. За ред. П. Яроцького і Л. Филипович. К., 2013. 504 с.
12. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія / За ред. професорів Л.Филипович та А.Арістової. Київ: Світ знань. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 196 с.
13. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том перший. Київ: Інтерсервіс, 2022. 820 с.
14. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том другий. Київ: Інтерсервіс, 2023. 856 с.
15. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. 812 с.

16. Українська релігієзнавча енциклопедія. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. 824 с.

17. Філософія релігії в Україні. За ред. О.Горкуші і А.Колодного. Науковий збірник. К., 2013. 330 с.

18. Шевченко В.В. Православ'я в Україні і цивілізаційні виклики: історія і сучасність. К., 2013. 639 с.

19. Яроцький П. Л. Релігієзнавство: сучасні релігійні процеси у світі й в Україні. К., 2013. 442 с.

Додаткова:

1. Авраамістичні релігії в Україні: історія етнокультурних взаємовпливів і міжконфесійні відносини. За ред. П. Яроцького, Ст. Побуцького та ін. Галич, 2013. 484 с.

2. Бойко А. А. Релігія в масс-медіа України: тексти лекцій. К. : Б. в., 2009. — 158 с.

3. Історія релігії в Україні. В двох томах. За співпраці з Львівським музеєм історії релігії. Львів, 2013. Т. 2: 638 с.

4. Історія релігії в Україні. У двох томах. Львів, 2014. Том 1: 834 с.

5. Колодний А. М. Історіософія релігії. К., 2013. 386 с.

6. Колодний А. М. Релігійне життя України в особах його діячів і дослідників. К.: Інтерсервіс, 2017. 740 с.

7. Костюк О. В. Релігійний міф: становлення та трансформація. К.: Міленіум, 2010. 150 с.

8. Майдан і Церква: хроніка подій та експертна оцінка. За ред. Л. Филипович та О. Горкуші. К. 2015. 656 с.

9. Пальчинська М.В. Віртуальний простір в умовах соціокультурних трансформацій: дисертація доктора філос. наук 09.00.03 / М.В. Пальчинська. — Одеса, 2016. — 433 с.

10. Релігієзнавство України. В 2-х книгах. Книга друга: Релігієзнавча наука років незалежності. Колективна монографія. За наук. ред. Валерія Климова та Анатолія Колодного. Київ, 2010. 258 с.

11. Релігія і Церква в історії української діаспори За ред. А.Колодного. 9-й том десяти томника "Історія релігії в Україні". К., 2013. 905 с.

12. Релігія та освіта: сучасні аспекти та історичний контекст взаємовідносин. За ред. А. Колодного і О. Горкуші. К., 2014. 150 с.

13. Роль експертних співтовариств у сфері політики, охорони довкілля, культури та релігійного життя в Україні та Білорусі. За ред. Л. Филипович. К., 2014. 152 с.

14. Толерантність міжконфесійних відносин як умова стабільного розвитку України. За ред. Калюжного і Колодного. Запоріжжя–Київ, 2013. 178 с.

15. Україна і Ватикан: християнство в контексті його включення в різноманіття сфер суспільного буття. За ред. П. Яроцького і Л. Филипович. К., 2015. 288 с.

16. Українська Греко-Католицька Церква в контексті вітчизняної історії та сучасних суспільних реалій. До 150-річчя митрополита Андрея Шептицького. За ред. Е. Бистицької, О. Сагана та П. Яроцького. Тернопіль, 2015. 252 с.

17. Українське Православ'я в контексті вітчизняної історії та суспільних трансформацій. За ред. Е. Бистицької, О. Сагана та Л. Филипович. Тернопіль, 2014. 256 с.

18. Українській асоціації релігієзнавців двадцять років. За ред. А. Колодного і П. Павленка. К., 2013. 326 с.

19. Християнська традиція Київської Русі. До 1000-річчя упокоєння Володимира Великого. За ред. Л. Филипович та ін. К. Луцьк, 2015. 286 с.

20. Церква і медіа. Сім кроків до порозуміння / Бабинська С., Завадська Ю., Карапінка М., О. Кулигіна. К.: Вид-во «Ездра», 2012. 240 с.

21. Церковне (канонічне) право: Підручник / В.І. Лубський, Є.А. Харьковщенко, М.В. Лубська, Т.Г. Горбаченко. К: "Центр учбової літератури", 2015. 640 с.

22. Шепетяк О. Німецькомовна католицька думка другої половини ХХ століття. К., 2013. 349 с.

Інтернет ресурси:

1. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка [Електронний ресурс]. URL: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe

2. Бібліотека українських підручників [Електронний ресурс]. URL: <http://pidruchniki.ws/>.

3. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського. [Електронний ресурс]. URL: www.dnppb.gov.ua

4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. [Електронний ресурс]. URL: <http://nbuv.gov.ua>

Для нотаток